

DİN ve KİMLİK: ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER BAĞLAMINDA ERGENLER ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ*

Feyza Nur KALECİ - Bünyamin SOLMAZ*****

Öz

Bu araştırma, ergenlerde din-kimlik ilişkisini anlamaya yönelik olup, ergenlerin dini kimlik düzeylerini belirlemek; cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne-baba eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzey, aile dindarlık düzeyi ve namaz kılma durumu bağımsız değişkenlerinin ergenlerin dini kimlik düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkilerini ortaya koymak; ergenlerin kendilerini kimlik olarak nasıl tanımladıklarını ve ergenlerin kimlik tanımlarına ilişkin bulguların dini kimlik düzeylerine göre dağılımını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde olup, araştırmanın çalışma grubunu 1000 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada örneklemin dini kimlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla “Din-Kimlik İlişkisi Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Non-Parametrik Testlerden yararlanılmış ve verilerin analizinde Çapraz Tablo, Betimsel İstatistikler, Ki-Kare, Mann Whitney U, Kruskal Wallis-H Analiz Yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin dini kimlik düzeylerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, okul

* Bu çalışma “Ergenlik Dönemi Kimlik Oluşumunda Dinin Rolü: Konya Örneği” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Arř. Gör., Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, fkaleci@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5884-4968

*** Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, bsolmaz@konya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3246-0362

türü, anne-baba eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzey, aile dindarlık düzeyi ve namaz kılma durumu değişkenlerine göre anlamlı derecede farklılaştığı; ergenlerin %51,9'unun kimliklerini Dini Kimlik; %25,6'sının T.C. Vatandaşı; %9,5'inin Etnik Kimlik olarak tanımladıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Kimlik, Ergen, Ergenlik, Dini Kimlik.

Religion and Identity: An Ampiric Analysis on Adolescents in the Context of Various Variables

Abstract

This study aims to understand the relationship between religion and identity in adolescents and to determine the level of religious identity of adolescents; to reveal the predictive effects of the independent variables of gender, class level, type of school, mother's educational status, father's educational status, socio-economic level, level of family religiosity and worship rate (praying) status on adolescents' religious identity levels; how adolescents define themselves as identities and determine the distribution of the findings about the identity definitions of adolescents according to their religious identity levels. The research is in the relational survey model and the study group consists of 1000 high school students studying in the high schools of Konya Provincial Directorate of National Education. In this study, a "Religion-Identity Relationship Scale" was used to determine the religious identity levels. In order to determine the relationship between dependent variables and independent variables, non-parametric tests were used and cross-table, descriptive statistics, Chi-square, Mann Whitney U, Kruskal Wallis-H analysis method was used in the analysis of the data. As a result of the research, it was determined that the religious identity levels of adolescents differed significantly according to gender, class level (age), school type, mother education status, father education status, socio-economic level, level of family religiosity and worship rate (praying); 51.9% of the adolescents have their own identity "Religious Identity"; 25.6% of "T.C. Citizens"; It was found that 9.5% of the participants defined the "Ethnic Identity". It was found that adolescents' identity definitions differ significantly depending on their religious identity levels. Adolescents with a high level of religious identity score identified their own identity as religious identity with 49.2%

Keywords: Religion, Identity, Adolescents, Puberty, Religious Identity.

Summary

In the research, identity is tried to be considered within the framework of the relationship between adolescence, which is one of the most critical periods of identity formation, and religion, which constitutes one of the reference points of identity. The research was carried out to determine the religious identity levels of adolescents, to determine the significant differences that occur in the religious identity structures of adolescents under the influence of various variables; to determine how adolescents mostly identify their identities and to determine the relationship of the findings of adolescents' identity identification with their religious identity levels. For these purposes, answers to the research problems presented below have been sought:

1. What are the levels of religious identity of adolescents who make up the research sample?
2. Is there a significant difference in the religious identity levels of adolescents according to gender, class level, type of school, parents' educational status, socio-economic level, family religiosity level and worship rate (praying)? If there is a significant difference, which groups did this difference occur?
3. How do adolescents mostly identify themselves as identities?
4. What is the distribution of the findings of adolescents' identification according to their religious identity levels?

In the study, no scale was based on determining the degree to which religion was referenced in identity acquisition of the sample; the "Religion-Identity Relationship Scale" (DKIÖ) developed by the researcher was used. The Cronbach Alpha value, which is the internal consistency coefficient of the 28-item scale, was calculated as .915 for the whole of the scale.

According to the findings obtained from the research on the relationship between gender variable and religious identity levels of adolescents, it was found that religious identity levels of female participants were significantly higher than male participants. According to the findings obtained from the research on the relationship between class-level variable and religious identity levels of adolescents, it was found that the religious identity levels of adolescents studying at 10th grade level were significantly higher than those who were studying at 11th grade level. According to the findings obtained from the research on the relationship between the school type variable and the religious identity levels of adolescents, it was found that the religious identity

levels of the adolescents attending Anatolian Imam Hatip High School were significantly higher than those of the other school types. According to the findings obtained from the research on the relationship between parental educational status and adolescents' religious identity levels, it was found that as the educational status of parents increased, there was a significant decrease in the religious identity levels of adolescents in general. According to the findings obtained from the research on the relationship between socio-economic level variable and religious identity levels of adolescents, the effect of religion on identity was found to be significantly higher in adolescents with low socio-economic level than adolescents with high socio-economic level. According to the findings obtained from the research on the relationship between family religiosity and adolescents' religious identity levels, the effect of religion on the formation of identities of adolescents with high family religiosity levels was found to be significantly higher than the adolescents with other religiosity levels. According to the findings obtained from the research on the relationship between worship rate (praying) variable and religious identity levels of adolescents, the effect of religion on identity formation was significantly higher in adolescents performing regular prayer than other adolescents; as the frequency of prayer decreases, it is found that there is a significant decrease in religious identity levels of adolescents in general. In the research, as a result of the analysis carried out in order to determine which item is more prominent when defining the identity of adolescents; while identifying the identity of adolescents, it was found that they made a religious identity statement with 51.9%. According to the findings, the identification of adolescents was determined by T.C. Citizen. It is noteworthy that the citizen option constitutes the second important axis at a rate of 25.6%. But their identity is T.C. 17.2% of adolescents identifying as citizens have a high level of religious identity, indicating that religion is an important reference in the identities of these adolescents. The study found that some of the adolescents, at a rate of 9.5%, define their identity on an ethnic basis by highlighting their social and cultural characteristics through ethnic affiliation. However, according to the findings, it is seen that some of the adolescents identify themselves as World Citizens in their identity statements with a rate of 5.7%. It was found that adolescents' identity definitions differ significantly depending on their religious identity levels. Adolescents with a high level of religious identity score identified their own identity as religious identity with 49.2%. In the research, it is seen that references to non-religious elements are much more limited. The choice of religious identity by 51.9% of adolescents suggests that adolescents place

religion in a central position to identify themselves against the outside world, and that religion forms one of the main axes of the process of identity among adolescents.

Giriş

Kimlik, bireyin köklerini, dayanak noktalarını, reflekslerini açığa çıkaran, dünya ve medeniyet perspektifini şekillendiren (Subaşı 2018a:154), çeşitli bağlar, değerler ve amaçlar aracılığıyla bireye anlam ve yön duygusu sunarak kendisini tanımlayabilmesi için bir yapı kazandıran ve gelecek yönelimine ilişkin alternatif seçenekler bağlamında potansiyel sağlayan (Adams ve Marshall 1996:433) dinamik bir kavramdır.

Tek parçadan oluşmayan kimlik, bünyesinde bireysel, kolektif, kamusal, dinî, millî, etnik vb. öğeler barındırmakta; bünyesinde barındırdığı dini, etnik, kültürel vs. pratiklerin birbiriyle örtüşerek bireyin davranış, tutum ve eylemlerinde, zihniyet dünyasında ve yaşam formlarında somutlaşmaktadır. Kimlik yapılarında farklı referanslar, ortamsal ve bağlamsal faktörlere bağlı olarak ön plana çıkmakla birlikte (Kastoryano 2000:22) kimlik, katı bir şekilde bölümlere ayrılmayıp birbiriyle bağlantılı bir bütünü ifade etmektedir.

Birey kimlik edinme sürecinde, içinde bulunduğu toplumun düşünce dünyasından, sembollerinden, inanç yapısından etkilenmekte; bireyin kimliği, çevresi ile etkileşim içinde öğrenme sürecinden geçerek gelişmekte ve pekişmektedir (Graf 2002:211). Kendi içinde bütüncül bir dünya görüşü, bir bakış açısı, bir tavır alışı üreterek bireyin muhatap olduğu toplumsal olayları anlamlandırmasına ve bu olaylar karşısında yolunu bulacak bir bakış açısı kazanmasına olanak veren kimlik, toplumsal yaşamın çeşitli yönleriyle kurduğu ilişki içinde anlam kazanmakta ve bireyin gruplar arası bağlamda tanınmasına katkı sağlamaktadır¹. Birey, kimliğini hem mensup olduğu hem de aidiyet hissi ile bağlı olmadığı gruplara atıfla inşa etmekte; böylelikle bir taraftan kimlerden olduğunu belirtirken, diğer taraftan kimlerden olmadığını da ortaya koymaktadır (Yapıcı ve Yıldırım 2003:122).

Kimlik, içinde olduğu zamanın ruhuyla ve beslenmekte olduğu toplumsal evrenle yakından ilişkilidir. Toplumsal evrende yaşanan değişim ve dönüşümler, kimliğin ana referans bağlamlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda, farklılıkların kaybolup tek tipleşmenin egemen olmaya başladığı modern dünyanın tek biçimci söylemi (Bayart 1999:22), tek bir kimlik üzerine inşa edilmiş bireyler oluşturma gayreti ve hegemonik bakış açısına karşılık;

bölünme, parçalanma, çeşitlenme, görecelik, sübjektivizm ve farklı gerçeklikleri temsil eden postmodernlik, bir hizipçi unsur olmaktan ziyade her hizbi insanlığın gelişimi için bir avantaj gören, farklılıkları yücelten yeni bir dünya tasavvuruna yol açmış; modernliğin totaliter tasavvuruyla bastırılan düşünceler, inançlar, değerler ve özellikle kimlikler, postmodern dünya görüşüyle bilişsel dünya pazarında kayda değer ilan edilerek meşrulaştırılmış ve görünür hale gelmeye başlamıştır (Subaşı 2014:130-133).

Postmodernizm gerçekliği göreceli hale getirerek ve bütünlük anlayışından uzaklaşarak parçalanmış bir hakikat düşüncesi yaratmakta (Tekin 2015:14); bu bağlamda keşfedilecek bir hakikat olmadığını öne sürerek ve mutlak önermeleri dağıtarak en fazla yorumu mümkün kılmakta, bulanıklığı artırarak belirsizliği, alternatif söylemlerle karmaşıklığı ön plana çıkarmaktadır (Rosenau 2004). Zamanı bağımsız “an”lara dönüştüren, zamandaki süreklilik, bütünlük ve devamlılığı aşındırarak konjonktürelilikler üreten postmodernizm, bireyin dünyayı istikrarsızlıklar biçiminde algılamasını kuvvetlendirirken, hakikatin zamansal süreklilikle ilintisini koparmakta; süreç içinde bölük pörçük, parçalı, senkretik kimlikler üretmektedir (Tekin 2011:23-24). Farkı yok sayan birlikçilikten, birliği yok sayan farklılığa geçişi temsil eden postmodernizm sürecinde (Tatar 2008:210) kimlikler, makro bakış açısını reddederek, mikro bakış açısı benimseyen, tek düzeliğe tepki niteliği taşıyan, göreceliği mutlaklaştırarak hakikati görecelilikle temellendiren, eklektik, çoğulcu, özerk, devingen, heterojen (Özyurt 2005:192-197), çok katlı, bölük pörçük ve belirlenmemişlik lehine bir görünüm sergilemektedir (Kellner ve Best 1998:18).

Herhangi bir üst otorite kabul etmeyen postmodern söylem, bireylerde parçalı bir bilince neden olmakta (Bauman 2000:12); bütünü ifade eden tekil bir kimlik iddiasına sahip olmak yerine, parçayı esas kabul ederek bireyi çok kimlikli özneler haline getirmekte, kendini hiçbir kural ve ölçüyle sınırlamaksızın, değerleri ben odaklı belirleyerek kendisi dışındaki her türlü bağlayıcılıktan uzak duran (Funk 2007:72), kendisinin gerçekliğe uygunluktan çok, gerçekliğin kendisi için neler ihtiva ettiğiyle ilgilenen (Sennett 2002:287), toplumsal konumunu geçicilik üzerinden kurarak konjonktüre ayarlı bir serbestlikle hareket eden ben odaklı karakterlerin ortaya çıkmasına (İlhan 2013:240-244) eşlik etmektedir. Bireyselliğin artışı çok değişik kimlikler arasında seçim yapma olanağını beraberinde getirmekte (Fidan 2011:104); sosyal roller ve sorumlulukların çeşitlenmesi ve bireylerin üretilen yeni kimlikler arasında bir seçim yapma zorunluluğu ile karşı karşıya gelmeleri, kimli-

ği bir moda ve tüketim malzemesine dönüştürmektedir (Avcıoğlu 2011:359). Birey bu süreçte çeşitli referans gruplarıyla karşı karşıya kalarak, hangi referans grubunun kimliğinin şekillenmesinde öncelikli konuma sahip olduğuna karar vermekte güçlük yaşamakta (Alcoff 2003:3); olası kimliklerin sayısının artması, her kimlikte kendini arayan bireyi, istikrarlı bir kimlik edinme noktasında zor durumda bırakmaktadır (Akkaş 2008:99).

Kimlik olanaklarının bunaltıcı çeşitliliği, istikrarsızlığı, değişkenliği ve postmodernlik ekseninde ortaya çıkan tercihler, anlam haritaları, kabul ve yönelimlerin ortaya çıkardığı gelgitler, savrulmalar, anlam kaybı, anomi, tedirginlik, yabancılaşma ve varoluşsal sorunlar karşısında birey, tecrübe ettiği kimlik problemini çözüme ulaştıracak ve kimliğini korumayı ve sürdürmeyi teşvik edecek dayanak ve kontrol mekanizmalarına daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Kimliğin kadim bileşenleri arasında yer alan din, postmodern süreçte varlık ve anlam dünyasıyla bağları aşınan ve kimlik karmaşasına sürüklenen bireye (Erkan 2013:1835) sunduğu kimlik ile istikamet kaynağı, istikrar ve dayanak mekanizması kazandırarak önemli işlevler üstlenmektedir. Bütünün perspektifinin kaybolduğu postmodern süreçte din, bütünselliğin ana mihverini oluşturmakta, bireyin zihnini bu bütünsellik içerisinde kurmaya çalışarak her faaliyeti diğer parçalarla ilişkisini koparmadan anlamlandırmaktadır (Tekin 2011:24-25). Postmodern süreçte bir imkân olarak değerlendirilebilecek serbestleşmeyle birlikte kamusal alana daha fazla katılım şeklinde tezahür eden dinselliğin görünürlüğünün artmaya başladığı gözlenmekte; dinin postmodern anlayış ile paradoksal birlikteliği neticesinde dini kimlikler yeni formlar kazanmakla birlikte, bireyler kimliklerinde dini formları muhafaza etme konusunda ısrarcı olmayı sürdürmektedir (Özbolat 2017:267-268). Bu bağlamda bireyler hapsoldüğü rasyonel demir kafesten kurtulma arzuları ile (Arslan, 2015:70) din temelinde yeni bir bütünleşme sürecine girmektedir (Alperen 2008:77).

Kimlik, yaşantının başladığı günden itibaren birbirini hazırlayan dönemlerden geçerek gelişen bir yapı olmasına rağmen, kimlik oluşumunun en kritik dönemlerinden biri ergenlik dönemidir (Steinberg 2007:295). Ergenlik dönemi, ergenin kimlik duygusunu kazanmaya ve kimliğini şekillendirmeye başladığı önemli bir geçiş dönemidir. Ergen kendini, kim olduğunu, geleceğini, hayatı ve toplumu sorgulayarak eskisinden farklı bir şekilde dünyayı algılamaya başladığı bu dönemde, yetişkin olma yönünde görev ve sorumluluklar almaya başlayarak “Ben kimim?, Nasıl biri olmalıyım?, Nasıl biri olmak istiyorum?, Değerlerim ne olmalıdır?” gibi kimliğini belirleyecek bir takım sorular sor-

maya başlamakta; toplumdaki yeri ve rolünü belirleyerek bir konum elde etme ve kimliğini yeni bir çerçeve içinde inşa etme sorumluluğuyla karşı karşıya gelmektedir. Bu nedenle kimlik konusu, özellikle ergenler için büyük önem taşımaktadır.

Toplumsal hayata katılma sürecinde herkes tarafından kabul görmüş bir konum elde etme çabası içinde olan ergen, kendi değerlerini bulma, kendini tanıma ve tanımlama noktasında birtakım problemlerle karşılaşmaktadır. İçinde bulunduğu karmaşık dönem itibariyle anomik ve yabancılaşmış davranış örüntüleri geliştirebilen ergen, kendisini nasıl bir geleceğin beklediği noktasında taşıdığı kaygıyla bir anlam, güven ve kimlik krizi yaşamaktadır. Din, gelecek kaygısı taşıyan ve içinde bulunduğu kimlik krizinden kurtulmak isteyen ergene bir yaşam tarzı, hayat anlayışı, dayanak noktası, söylem, davranış ve eylem modelleri sunarak ergenin uyumlu ve bütüncül bir kimlik yapısı kazanmasında önemli fonksiyonlar icra etmektedir. Ergen dinin kendisine kazandırdığı zihniyet yapısıyla hem kimliğini inşa etmekte, hem de toplumsal ilişkilerinde nasıl bir tutum ve eylem içinde bulunacağını belirlemektedir. Dini davranış kodları, inanç ve değerler, ergenin kimliğinde ifadesini bularak toplumsal yaşamda böylelikle bir anlama kavuşabilmektedir. Bu bağlamda ergen dini kimliğinin nasıl bir görünüm arzettiği ve hangi bağlamlarda şekillendiği ele alınması gereken önemli bir sosyolojik gerçekliktir. Araştırmada kimlik, kimlik oluşumunun en kritik dönemlerinden biri olan ergenlik dönemi ile ve kimliğin referans noktalarından birini oluşturan din ile ilişkisi çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırma ergenlerin dini kimlik düzeylerini belirlemek, çeşitli değişkenlerin etkisinde ergenlerin dini kimlik yapılanmalarında meydana gelen anlamlı farklılaşmaları tespit etmek; ergenlerin kimliklerini daha çok nasıl tanımladıklarını ve ergenlerin kimlik tanımlamalarına ilişkin bulguların dini kimlik düzeyleri ile ilişkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıda sunulan araştırma problemlerine yanıt aranmıştır:

1. Araştırma örneklemini oluşturan ergenlerin dinî kimlik düzeyleri nasıldır?
2. Ergenlerin dinî kimlik düzeylerinde cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne-baba eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzey, aile dindarlık düzeyi ve namaz kılma durumuna göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Anlamlı bir farklılık varsa bu farklılık hangi gruplar arasında gerçekleşmiştir?
3. Ergenler, kimlik olarak kendilerini daha çok nasıl tanımlamaktadır?

4. Ergenlerin kimlik tanımlarına ilişkin bulguların dini kimlik düzeylerine göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmada, nicel yöntemlerden tarama modelleri kapsamında, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, 2015-2016 Eğitim Öğretim yılında, Konya İl merkezinde öğrenim görmekte olan ve tesadüfî örneklem yoluyla seçilen 1000 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu meydana getiren ergenlerin 650'sinin (%65) kız, 350'sinin (%35) erkek olduğu; sınıf değişkenine göre; 240'ının (%24) 10.Sınıf, 614'ünün (%61,4) 11.Sınıf ve 146'sının (%14,6) 12.Sınıf öğrencisi olduğu; okul türüne göre dağılımda katılımcıların 535'inin (%53,5) Anadolu Lisesi, 399'unun (%39,9) Anadolu İmam Hatip Lisesi, 66'sının (%6,6) Meslek Lisesi öğrencisi olduğu tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Örneklemin sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada, örneklemin kimlik edinimlerinde dinin ne derece referans alındığını belirlemek amacıyla herhangi bir ölçek temel alınmamış, araştırmacı tarafından geliştirilen, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan “Din-Kimlik İlişkisi Ölçeği” (DKİÖ) kullanılmıştır.² Ölçek, Beşli Likert Tipi ölçek olup, tek faktörlü bir yapıya sahiptir ve 28 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan toplam puanlar üzerinden analiz yapılmış; Din-Kimlik İlişkisi Ölçeği toplam puanları “Düşük”, “Orta”, “Yüksek” düzey olmak üzere, üç düzeye ayrılmış ve bu düzeylere ait puan aralıkları hesaplanmıştır. Din-Kimlik İlişkisi Ölçeği Puan Aralıkları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Din-Kimlik İlişkisi Ölçeği Puan Aralıkları

	Düşük Düzey	Orta Düzey	Yüksek Düzey
Din-Kimlik İlişkisi Ölçeği	$32 \leq x < 68$	$68 \leq x < 104$	$104 \leq x \leq 140$

28 maddelik ölçeğin iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha Değeri, ölçeğin bütünü için **.915** olarak hesaplanmıştır.

Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel İşlemler

Veri analizinde kullanılan istatistiksel işlemler, ölçeğin tipi ve ölçekten elde edilen verilerin normal dağılıma sahip olup olmadıkları dikkate alınarak belirlenmiştir. Ölçeğe ait merkezi eğilim ölçüleri (\bar{X} =116,06; Medyan=120,00; Tepedeğer-Mod=128; Standart Sapma=17,120; Varyans=293,080; Ranj-Aralık=108), Çarpıklık (-1,603) ve Basıklık (3,270) değerleri tespit edilmiş; veri setinin normallığıne ilişkin "Kolmogorov-Smirnov" testi (p =.000) uygulanmıştır. Belirtilen testler sonucuna verilerin normal dağılım sergilemedikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle araştırma verilerinin analizinde Non-Parametrik Testlerden yararlanılmış ve Çapraz Tablo, Betimsel İstatistikler, Ki-Kare, Mann Whitney U, Kruskal Wallis-H Analiz Yöntemi kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizleri, SPSS 22 paket programıyla yapılmıştır.

BULGULAR

Ergenlerde din-kimlik ilişkisini belirlerken korelasyonlardaki yükselme çizgisinin daha iyi görülebilmesi ve farklılıkların daha iyi belirginleşmesi için dini kimlik düzeylerine göre ergenler üç gruba ayrılmış ve bu ayırım “normal dağılım eğrisi metodu”na göre yapılmıştır. Ergenlerin Din-Kimlik İlişkisi Ölçek Puanlarının dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Ergenlerin Din-Kimlik İlişkisi Ölçek Puanlarının Dağılımı

Dini Kimlik Düzeyleri	N	%
Düşük	26	2,6
Orta	181	18,1
Yüksek	793	79,3
Toplam	1000	100,0

1. Ergenlerin Dini Kimlik Düzeylerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 3: Ergenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Dini Kimlik Düzeyi Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra toplam	Sıra ortalaması	U	Z	p
Kız	650	353582,50	543,97			
Erkek	350	146917,50	419,76	85492,500	-6,489	,000**
Toplam	100					

**p<0.01

Tablo 3'e göre, ergenlerin Din-Kimlik İlişkisi Ölçeğinden almış oldukları puanların, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu gözlenmektedir (p<0.05). Kız katılımcıların (=543,97) erkek katılımcılara (=419,76) göre anlamlı derecede daha yüksek dini kimlik düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

2. Ergenlerin Dini Kimlik Düzeylerinin Sınıf Düzeyi Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 4: Ergenlerin Dini Kimlik Düzeyi Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	N	Sınıf Ortalaması	sd	X ²	p	Fark
10.sınıf	240	543,26				
11.sınıf	614	479,63	2	9,005	,011**	10-11
12.sınıf	146	517,96				

**p<0.01

Tablo 4'e göre, sınıf düzeyi değişkeni gruplarının sıra ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 5: Ergenlerin Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Dini Kimlik Düzeyi Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	N	Sıra toplamı	Sıra ortalaması	U	Z	p
10. Sınıf	240	112026,00	466,78	64254,000	-2,910	,004**
11. Sınıf	614	253059,00	412,15			
Toplam	854					

*p<0.05 **p<0.01

Tablo 5'e göre, belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda, 10.Sınıf düzeyinde okumakta olan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, 11.Sınıf düzeyinde okumakta olan ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3. Ergenlerin Dini Kimlik Düzeylerinin Okul Türü Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 6: Ergenlerin Dini Kimlik Düzeyi Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Okul Türü	N	Sınıf Ortalaması	sd	X ²	p	Fark
Anadolu Lisesi	535	396,19	2	184,960	,000**	İ.H.L.- Anadolu Lisesi; İ.H.L.- Meslek Lisesi
Anadolu İ.H.L.	399	652,63				
Meslek Lisesi.	66	426,35				

**p<0.01

Tablo 6'ya göre, okul türü değişkeni gruplarının sıra ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 7: Ergenlerin Okul Türü Değişkenine Göre Dini Kimlik Düzeyi Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Okul Türü	N	Sıra toplamı	Sıra ortalaması	U	Z	p
Anadolu Lisesi	535	195409,50	365,25	52029,500	-13,418	,000**
Anadolu İ.H.L.	399	241235,50	604,60			
Toplam	934					
Anadolu İ.H.L.	399	98963,00	248,03	7171,000	-5,935	,000**
Meslek Lisesi	66	9382,00	142,15			
Toplam	465					

**p<0.01

Tablo 7'ye göre, belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda, Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, diğer okul türlerinde okumakta olan ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

4. Ergenlerin Dini Kimlik Düzeylerinin Anne Eğitim Durumu Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 8: Ergenlerin Dini Kimlik Düzeyi Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Anne Eğitim Durumu	N	Sınıf Ortalaması	sd	X ²	p
Okuryazar Değil	21	527,26	5	46,916	,000**
İlkokul Mezunu	386	556,51			
İlköğretim/Ortaokul Mezunu	289	517,42			
Lise Mezunu	153	432,69			
Üniversite Mezunu	127	398,11			
Lisansüstü Mezunu	24	346,73			

**p<0.01

Tablo 8'e göre, anne eğitim durumu değişkeni gruplarının sıra ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 9: Ergenlerin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dini Kimlik Düzeyi Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Anne Eğitim Durumu	N	Sıra toplamı	Sıra ortalaması	U	Z	p
Okuryazar Değil	21	581,00	27,67			
Lisansüstü Mezunu	24	454,00	18,92	154,000	-2,231	,026*
Toplam	45					
İlkokul Mezunu	386	111736,00	289,47			
Lise Mezunu	153	33794,00	220,88	22013,000	-4,612	,000**
Toplam	539					
İlkokul Mezunu	386	106956,00	277,09			
Üniversite Mezunu	127	24885,00	195,94	16757,000	-5,353	,000**
Toplam	513					
İlkokul Mezunu	386	81300,00	210,62			
Lisansüstü Mezunu	24	2955,00	123,13	2655,000	-3,511	,000**
Toplam	410					
İlköğretim/Ortaokul Mezunu	289	67683,50	234,20			
Lise Mezunu	153	30219,50	197,51	18438,500	-2,874	,004**
Toplam	442					
İlköğretim/Ortaokul Mezunu	289	64516,50	223,24			
Üniversite Mezunu	127	22219,50	174,96	14091,500	-3,773	,000**
Toplam	416					
İlköğretim/Ortaokul Mezunu	289	46522,00	160,98			
Lisansüstü Mezunu	24	2619,00	109,13	2319,000	-2,698	,007**
Toplam	313					

*p<0.05 **p<0.01

Tablo 9'a göre, belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda,

anne eğitim durumu okuryazar olmayan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, anne eğitim durumu lisansüstü mezunu olan ergenlere göre; anne eğitim durumu ilkokul mezunu olan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, anne eğitim durumu lise, üniversite ve lisansüstü mezunu olan ergenlere göre; anne eğitim durumu ilköğretim/ortaokul mezunu olan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, anne eğitim durumu lise, üniversite ve lisansüstü mezunu olan ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

5. Ergenlerin Dini Kimlik Düzeylerinin Baba Eğitim Durumu Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 10: Ergenlerin Dini Kimlik Düzeyi Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Baba Eğitim Durumu	N	Sımf Ortalaması	sd	X ²	p
Okuryazar Değil	4	355,13			
İlkokul Mezunu	199	553,87			
İlköğretim/Ortaokul Mezunu	232	537,28	5	20,337	,001*
Lise Mezunu	230	464,34			
Üniversite Mezunu	278	478,29			
Lisansüstü Mezunu	57	428,89			

**p<0.01

Tablo 10'a göre, baba eğitim durumu değişkeni gruplarının sıra ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 11: Ergenlerin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dini Kimlik Düzeyi Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Baba Eğitim Durumu	N	Sıra toplamı	Sıra ortalaması	U	Z	p
İlkokul Mezunu	199	46917,00	235,76			
Lise Mezunu	230	45318,00	197,03	18753,000	-3,228	,001**
Toplam	429					
İlkokul Mezunu	199	51564,50	259,12			
Üniversite Mezunu	278	62438,50	224,60	23657,500	-2,698	,007**
Toplam	477					
İlkokul Mezunu	199	27011,00	135,73			
Lisansüstü Mezunu	57	5885,00	103,25	4232,000	-2,922	,003**
Toplam	256					
İlköğretim/Ortaokul Mezunu	232	57693,50	248,68			
Lise Mezunu	230	49259,50	214,17	22694,500	-2,779	,005**
Toplam	462					
İlköğretim/Ortaokul Mezunu	232	63046,50	271,75			
Üniversite Mezunu	278	67258,50	241,94	28477,500	-2,276	,023*
Toplam	510					
İlköğretim/Ortaokul Mezunu	232	35092,00	151,26			
Lisansüstü Mezunu	57	6813,00	119,53	5160,000	-2,570	,010*
Toplam	289					

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Tablo 11'e göre, belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda, baba eğitim durumu ilkokul mezunu olan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, baba eğitim durumu lise, üniversite ve lisansüstü mezunu olan ergenlere göre; baba eğitim durumu ilköğretim/ortaokul mezunu olan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, baba eğitim durumu lise, üniversite ve lisansüstü mezunu olan ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

6. Ergenlerin Dini Kimlik Düzeylerinin Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 12: Ergenlerin Dini Kimlik Düzeyi Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Sosyo-Ekonomik Düzey	N	Sınıf Ortalaması	sd	X ²	p
800 TL den az	32	543,80			
801-1500 TL	194	538,33			
1501-3000 TL	440	521,26	5	20,249	,001**
3001-5000 TL	238	457,40			
5001- 10000 TL	67	444,31			
10000 TL den fazla	29	368,28			

**p<0.01

Tablo 12'ye göre, sosyo-ekonomik düzey değişkeni gruplarının sıra ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 13: Ergenlerin Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkenine Göre Dini Kimlik Düzeyi Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Sosyo-Ekonomik Düzey	N	Sıra toplamı	Sıra ortalaması	U	Z	p
800 TL den az	32	1168,00	36,50			
10000 TL den fazla	29	723,00	24,93	288,000	-2,544	,011*
Toplam	61					
801-1500 TL	194	45924,00	236,72			
3001-5000 TL	238	47604,00	200,02	19163,000	-3,041	,002**
Toplam	432					
801-1500 TL	194	26690,50	137,58			
5001-10000 TL	67	7500,50	111,95	5222,500	-2,398	,016*
Toplam	261					
801-1500 TL	194	22759,00	117,31			
10000 TL den fazla	29	2217,00	76,45	1782,000	-3,184	,001**
Toplam	223					
1501-3000 TL	440	155888,00	354,29			
3001-5000 TL	238	74293,00	312,16	45852,000	-2,674	,007**
Toplam	678					
1501-3000 TL	440	113990,00	259,07			
5001-10000 TL	67	14788,00	220,72	12510,000	-1,997	,046*
Toplam	507					
1501-3000 TL	440	105280,50	239,27			
10000 TL den fazla	29	4934,50	170,16	4499,500	-2,661	,008**
Toplam	469					

*p<0.05 **p<0.01

Tablo 13'e göre, belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda, sosyo-ekonomik düzeyi 800 TL'den az olan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, sosyo-ekonomik düzeyi 10000 TL'den fazla olan ergenlere göre; sosyo-ekonomik düzeyi 801-1500 TL olan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, sosyo-ekonomik düzeyi 3001-5000 TL, 5001-10000 TL ve 10000 TL'den fazla olan ergenlere göre; sosyo-ekonomik düzeyi 1501-3000 TL olan ergenlerin

dini kimlik düzeylerinin, sosyo-ekonomik düzeyi 3001-5000 TL, 5001-10000 TL ve 10000 TL'den fazla olan ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

7. Ergenlerin Dini Kimlik Düzeylerinin Aile Dindarlık Düzeyi Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 14: Ergenlerin Dini Kimlik Düzeyi Puanlarının Aile Dindarlık Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Aile Dindarlık Durumu	N	Sınıf Ortalaması	sd	X ²	p
Çok Dindar	123	604,70	5	76,350	,000**
Dindar	742	517,07			
Az Dindar	102	322,88			
Dine İlgisiz	9	209,94			
Dine Karşıt	2	466,00			
Başka	22	304,50			

**p<0.01

Tablo 14'e göre, aile dindarlık düzeyi değişkeni gruplarının sıra ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 15: Ergenlerin Aile Dindarlık Düzeyi Değişkenine Göre Dini Kimlik Düzeyi Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Aile Dindarlık Durumu	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	p
Çok Dindar	123	61656,50	501,27			
Dindar	742	312888,50	421,68	37235,500	-3,273	,001**
Toplam	865					
Çok Dindar	123	17167,50	139,57			
Az Dindar	102	8257,50	80,96	3004,500	-6,727	,000**
Toplam	225					
Çok Dindar	123	8567,50	69,65			
Dine İlgisiz	9	210,50	23,39	165,500	-3,507	,000**
Toplam	132					
Dindar	742	328508,50	442,73			
Az Dindar	102	28081,50	275,31	22828,500	-6,506	,000**
Toplam	844					
Dindar	742	281063,50	378,79			
Dine İlgisiz	9	1312,50	145,83	1267,500	-3,203	,001**
Toplam	751					

* $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Tablo 15'e göre, belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini ortaya koymak üzere yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda, ailesini çok dindar olarak tanımlayan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, ailesini dindar, az dindar ve dine ilgisiz olarak tanımlayan ergenlere göre; ailesini dindar olarak tanımlayan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, ailesini az dindar ve dine ilgisiz olarak tanımlayan ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

8. Ergenlerin Dini Kimlik Düzeylerinin Namaz Kılma Durumu Değişkeni Açısından İncelenmesine İlişkin Bulgular

Tablo 16: Ergenlerin Dini Kimlik Düzeyi Puanlarının Namaz Kılma Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Namaz Kılma Durumu	N	Sınıf Ortalaması	sd	X ²	p
Günde 5 Vakit Kılarım	359	646,13	5	201,122	,000**
Günde 2-3 Vakit Kılarım	144	495,12			
3-5 Günde Bir Kılarım	204	494,19			
Cumadan Cumaya Kılarım	137	363,44			
Bayramdan Bayrama Kılarım	38	231,57			
Kılmıyorum	118	320,65			

**p<0.01

Tablo 16'ya göre, namaz kılma durumları değişkeni gruplarının sıra ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 17: Ergenlerin Namaz Kılma Durumu Değişkenine Göre Dini Kimlik Düzeyi Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığını Test Etmek İçin Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Namaz Kılma Durumu	N	Sıra Toplamı	Sıra Ortalaması	U	Z	p
Günde 5 Vakit	359	98975,00	275,70	17341,000	-5,777	,000**
Günde 2-3 Vakit	144	27781,00	192,92			
Toplam	503					
Günde 5 Vakit	359	113420,50	315,93	24435,500	-6,571	,000**
3-5 Günde Bir	204	45345,50	222,28			
Toplam	563					
Günde 5 Vakit	359	103356,00	287,90	10447,000	-9,916	,000**
Cumadan Cumaya	137	19900,00	145,26			
Toplam	496					

450 • DİN ve KİMLİK: ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER BAĞLAMINDA ERGENLER ÜZERİNE
AMPİRİK BİR ANALİZ

Günde 5 Vakit	359	76593,50	213,35			
Bayramdan Bayrama	38	2409,50	63,41	1668,500	-7,666	,000**
Toplam	397					
Günde 5 Vakit	359	98096,00	273,25			
Kılmıyorum	118	15907,00	134,81	8886,000	-9,471	,000**
Toplam	477					
Günde 2-3 Vakit	144	23226,50	161,30			
Cumadan Cumaya	137	16394,50	119,67	6941,500	-4,294	,000**
Toplam	281					
Günde 2-3 Vakit	144	14725,50	102,26			
Bayramdan Bayrama	38	1927,50	50,72	1186,500	-5,366	,000**
Toplam	182					
Günde 2-3 Vakit	144	22171,00	153,97			
Kılmıyorum	118	12282,00	104,08	5261,000	-5,303	,000**
Toplam	262					
3-5 Günde Bir	204	38955,50	190,96			
Cumadan Cumaya	137	19355,50	141,28	9902,500	-4,564	,000**
Toplam	341					
3-5 Günde Bir	204	27010,00	132,40			
Bayramdan Bayrama	38	2393,00	62,97	1652,000	-5,616	,000**
Toplam	242					
3-5 Günde Bir	204	37571,00	184,17			
Kılmıyorum	118	14432,00	122,31	7411,000	-5,747	,000**
Toplam	322					
Cumadan Cumaya	137	12994,00	94,85			
Bayramdan Bayrama	38	2406,00	63,32	1665,000	-3,396	,001**
Toplam	175					
Cumadan Cumaya	137	18959,00	138,39			
Kılmıyorum	118	13681,00	115,94	6660,000	-2,424	,015*
Toplam	255					

*p<0.05 **p<0.01

Tablo 17'ye göre, günde beş vakit namazını kılan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, diğer tüm gruptaki ergenlere göre; günde 2-3 vakit namaz kılan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, Cuma'dan Cuma'ya, Bayramdan Bayrama namaz kılanlar ve namaz kılmayan ergenlere göre; 3-5 günde bir na-

maz kılan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, Cuma'dan Cuma'ya, Bayramdan Bayrama namaz kılanlar ve namaz kılmayan ergenlere göre; Cuma'dan Cuma'ya namaz kılan ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, Bayramdan Bayrama namaz kılanlar ve namaz kılmayan ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

9. Ergenlerin Kimlik Olarak Kendilerini Nasıl Tanımladıklarına İlişkin Bulgular

Tablo 18: Ergenlerin Kimlik Olarak Kendilerini Nasıl Tanımladıklarına İlişkin Bulgular

Kimlik Tanımı	N	%
Etnik kimlik (Türk, Kürt vs.)	95	9,5
Dini kimlik (Müslüman vs.)	519	51,9
Mezheb (Alevi, Sünni vs.)	4	0,4
T.C. vatandaşı	256	25,6
Dünya vatandaşı	57	5,7
Başka (belirtiniz)	69	6,9

Tablo 18'e göre, ergenlerin sahip oldukları kimliklerini tanımlarken %51,9 ile Dini Kimlik seçeneğini; %25,6 ile T.C. Vatandaşı; %9,5 ile Etnik Kimlik; %6,9 ile başka seçeneği; %5,7 ile Dünya Vatandaşı ve %0,4 ile Mezheb seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir. Başka seçeneğinde, etnik kimlik+dini kimliğe birlikte atıf yapan ifadeler (Türk Müslüman gibi) ve dini kimlik+T.C vatandaşı birlikte yer alan ifadeler (Müslümanım aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım gibi) yer almaktadır. Ergenlerin kimlik olarak kendilerini nasıl tanımladıklarına ilişkin bulguların dini kimlik düzeylerine göre dağılımı ise Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19: Ergenlerin Kimlik Olarak Kendilerini Nasıl Tanımladıklarına İlişkin Bulguların Dini Kimlik Düzeylerine Göre Dağılımı

Kimlik Tanımı		Dini Kimlik Düzeyleri			Toplam
		DÜŞÜK	ORTA	YÜKSEK	
Etnik kimlik (Türk, Kürt vs.)	N	6	45	44	95
	%	0,6%	4,5%	4,4%	9,5%
Dini kimlik (Müslüman vs.)	N	3	24	492	519
	%	0,3%	2,4%	49,2%	51,9%
Mezheb (Alevi, Sünni vs.)	N	0	1	3	4
	%	0,0%	0,1%	0,3%	0,4%
T.C. Vatandaşı	N	11	73	172	256
	%	1,1%	7,3%	17,2%	25,6%
Dünya Vatandaşı	N	3	21	33	57
	%	0,3%	2,1%	3,3%	5,7%
Başka	N	3	17	49	69
	%	0,3%	1,7%	4,9%	6,9%
Toplam	N	26	181	793	1000
	%	2,6%	18,1%	79,3%	100,0%

Tablo 19'a göre, dini kimlik düzeyi puanı düşük olan ergenler, kendi kimliklerini en çok %1,1 ile T.C. Vatandaşı olarak tanımlamaktadırlar. Bunu %0,6 ile Etnik kimlik, %0,3 ile Dini kimlik, Dünya vatandaşı takip etmektedir. Dini kimlik düzeyi puanı orta düzeyde olan ergenler, kendi kimliklerini en çok %7,3 ile T.C. Vatandaşı olarak tanımlamaktadır. Bunu %4,5 ile Etnik Kimlik, %2,4 ile Dini Kimlik, %2,1 ile Dünya Vatandaşı tercihleri takip etmektedir. Dini kimlik düzeyi puanı yüksek olan ergenler ise, kendi kimliklerini en çok %49,2 ile Dini Kimlik, %17,2 ile T.C. Vatandaşı olarak tanımlamaktadır. Genel itibarıyla ergenlerin yarısından çoğu (%51,9), kendi kimliklerini tanımlarken Dini Kimlik seçeneğini seçmişlerdir. Bu sonuç ergenlerin Din-Kimlik İlişkisi Ölçeğinden aldıkları yüksek puanlarla da desteklenmektedir. Bulguyu destekleme adına çapraz tabloda yer alan frekansların dağılımlarının tesadüfî olup olmadıkları, hesaplanan χ^2 istatistiği ile belirlenmeye çalışılmıştır. Dini Kimlik Düzeyleri ile Ergenlerin Kimlik Tanımları arasındaki ilişki için hesaplanan Kay-kare değeri $\alpha=0.05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. [$\chi^2_{(12)} = 188,995, p=0.00$]. Analiz sonucunda ergenlerin kimlik tanımlarına ilişkin bulguların, dini kimlik düzeylerine bağlı olarak anlamlı derecede farklılaştığı; çapraz tablodaki dağılımın tesadüfî kaynaklardan gelen bir değişim olmadığı tespit edilmiştir.

TARTIŞMA³ ve SONUÇ

Cinsiyet değişkeni ile ergenlerin dini kimlik düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmadan elde edilen bulgulara göre, kız katılımcıların dini kimlik düzeylerinin, erkek katılımcılara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularından hareketle, postmodern risk toplu- munda güvenlik arzusunun bir yansıması olarak dinle kimliklenme eğiliminin kız ergenlerde, erkek ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu; kız ergenlerin postmodern zeminde ortaya çıkan istikrarsızlık, belirsizlik, tatmin- sizlik gibi sorunlar karşısında bir güvenlik mekanizması görerek dini, kimlik yapılanmalarında daha çok referans aldıkları söylenebilir. Cinsiyet faktörü, dini kimliği etkileyen değişkenlerden biridir. Bununla birlikte Türkiye’de ger- çekleştirilen araştırma sonuçlarına bakıldığında, cinsiyet verileri açısından bulguların homojen olmadığı görülmektedir. Nitekim Daşkıran (2009:48)’ın araştırmasında, erkek ergenlerin kimliklerinde dine verilen anlam düzeyinin (%47,7) kız ergenlere göre (%40,1) daha yüksek olduğu; Arslan (2006:70)’ın araştırmasında, erkek ergenlerin dini toplumsallaşma düzeylerinin, kız ergen- lere göre daha yüksek olduğu görülmektedir⁴. Sınıf düzeyi (yaş) değişkeni ile ergenlerin dini kimlik düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmadan elde edilen bulgulara göre, 10. sınıf düzeyinde okumakta olan ergenlerin dini kim- lik düzeylerinin, 11. sınıf düzeyinde okumakta olan ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ergenlerin içinde buldukları dönemin yapısından kaynaklı çeşitli kararsızlıklar ve huzursuzluklar yaşama- ları; bu dönem ile birlikte düşünme kabiliyetlerinin ve zihinsel faaliyetlerinin her geçen gün büyük bir hızla ilerlemesi ve bunun sonucunda, dini öğretilerin mahiyeti ve dinin iç yapısı üzerinde derinlemesine düşünmeye başlamaları, ispatlanabilir olmayan hususları akılla bağdaştırma yoluna gitmeleri, ergen- lerde birtakım tenkitlerin, belirsizliklerin, güvensizliklerin, şüphe ve çelişkile- rin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bahadır (1994:97)’ın yaptığı araştırma bulgularında da görüldüğü üzere, ergenlerde dini şüphe ve tereddütlerin 16- 17’li yaşlarda artması (11. ve 12. Sınıf düzeyi), onların dini kimliğini olumsuz yönde etkileyebilmekte ve kimlik beyanlarında dinin referans gücünü zayıfla- tabilmektedir. Bununla birlikte Yaman (2008:82, 90-92)’nın araştırmasında, ergenlerde sınıf düzeyi değişkeninde yaş ilerledikçe ortalama düşmekle birlik- te anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Aynı sınıf düzeyinde bulu- nan ergenlerin aynı yaş grubundan olmayıp, aralarında 1-2 yaş farkının bulun- ması, araştırmalarda ergenlerde sınıf düzeyi değişkeni ile dini kimlik düzeyi arasında anlamlılık düzeyine ulaşan farklılıkların oluşmamasında etkili olabil- mektedir. Okul türü değişkeni ile ergenlerin dini kimlik düzeyleri arasındaki

ilişkiye yönelik araştırmadan elde edilen bulgulara göre, Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören ergenlerin dini kimlik düzeylerinin, diğer okul türlerinde öğrenim gören ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Taşdemir (2017:57)'in araştırmasında, İHL'de eğitim gören ergenlerin dini kimlikleri üzerinde düşünme ve sorgulama oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Dini sosyalleşme, bir eğitim ve öğretim süreci olduğundan, toplum kültürünün önemli bir parçası olan dini bilgi ve öğretiler eğitim yoluyla genç nesillere aktarılmakta ve genç nesillerin dini kimliklerinin oluşumuna katkı sağlamaktadır (Çoştu 2013:333). Şallı (2014:89)'nın araştırmasında, dinin yeniden üretimi sürecinde dini bilgi edinmeye kaynaklık eden unsurlarda aileden, resmi Kur'an kursları ve imam hatip liselerine doğru meydana gelen bir değişim gözlenmektedir. Karacoşkun (1994:34)'un araştırmasında, ergenlerin %54,81'inin dini bilgilerini en çok okulda edindikleri; Yaman (2008:88-89)'nın araştırmasında, ergenlerde okul türü ile din hakkında yanlış bilgi sahipliği faktörü arasında anlamlı bir farklılık olduğu; Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesinde eğitim gören ergenlerin, din hakkında yanlış bilgi düzeylerinin en yüksek olduğu görülmektedir. Okunan lise türü değişkeninde İHL'de okuyan ergenlere göre, diğer okullarda eğitim öğretim gören ergenlerin dini kimlik düzeylerinin anlamlı derecede düşük çıkmasında, bu okullarda verilen din eğitiminin genel itibariyle bilişsel düzeyde, bir kültür ve ahlak formasyonu ve dinin daha çok bilgi boyutuna yönelik verilmesi; İHL müfredat programlarında dinin salt bilgi boyutuyla değil, pratiğe yansıyan yönüyle toplumsalın her alanını ilgilendiren ve etkileyen dinamik bir formda sunulması etkili olabilmektedir. Anne-baba eğitim durumu değişkeni ile ergenlerin dini kimlik düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmadan elde edilen bulgulara göre, anne-baba eğitim durumu yükseldikçe, ergenlerin dini kimlik düzeylerinde genel itibariyle anlamlı derecede bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Günümüz modern toplumlarında eğitim sistemleri, modern yapılanmanın din dışı doğasına uygun biçimde pozitivist-seküler yapıdadır. Pozitivist eğitim ve öğretim ile birlikte dinin aşkın boyutları akla daha az yatkın hale getirilerek, dinsel olan rasyonalize edilmektedir. Bireyler modern ve rasyonel zeminde yeniden tanımlanmış bir dinsellikle karşı karşıya kalmakta; din ve dinsel olanın toplumsal ağırlığı ve birey dünyasındaki konumu aşınmaktadır. Nitekim Mehmedoğlu (1999:128)'un araştırmasında, üniversite mezunu yetişkinlerin dinin inanç ve ibadet, yüksekokul mezunlarının tecrübe ve etki boyutunda en düşük puanları aldıkları; buna karşılık hiç okula gitmemiş olan yetişkinlerin dinin ibadet, tecrübe, etki boyutlarında en yüksek ortalamalara sahip oldukları; Polat (2002:94)'ın araştırmasında, katılımcıların eğitim düzeyi ile günlük işlerde dini kıstaslara uyma durumu arasında eğitim düzeyi düşük olan

katılımcıların lehine anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Pozitivist-seküler eğitim anlayışı doğrultusunda yüksek tahsil görüp, düşüncelerini bu yönde geliştiren bireyler, ergen çocuklarının dini kimlikleri üzerinde de olumsuz etkilerde bulunabilmektedir. Nitekim Pehlivan (2002:62-63)'ın araştırmasında, annenin öğrenim düzeyi düştükçe, ergenlerin dini tutum ve davranış düzeylerinin anlamlı derecede yükseldiği; babası üniversite mezunu olan ergenlerin dini tutum ve davranış düzeylerinin, babası okuryazar, ilk ve ortaokul mezunu olanlara göre anlamlı derecede düşük olduğu tespit edilmiştir. Yaman (2008:98-103)'nın araştırmasında, anne ve baba eğitim durumunun artmasıyla birlikte ergenlerde inanç düzeyinin anlamlı derecede azaldığı; annesi yüksekokul ya da fakülte mezunu olan ergenlerin dindarlığı tercihlerinin diğer ergenlere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Taşdemir (2017:68)'in araştırmasında, baba eğitim durumu ortaokul mezunu olan ergenlerin ibadet ve tutum algılarının yüksekokul/üniversite mezunu olanlara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzey değişkeni ile ergenlerin dini kimlik düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmadan elde edilen bulgulara göre, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ergenlerde dinin kimlik üzerindeki etkisinin, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ergenlere göre genel itibariyle anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyin yükselmesi, sosyal değişime açıklığı ve yatkınlığı artırarak bireylerin modern ve popüler kültür zemininde ortaya çıkan tercih ve yönelimlerle, din anlayışlarında ve dini yaşama biçimlerinde çeşitli dönüşümler yaşamalarına neden olabilmekte (Yapıcı 2016:138); bu bağlamda yetişkin kimliğinde dinin referans gücünde de çeşitli aşınmalar meydana gelebilmektedir. Nitekim Polat (2002:92)'ın araştırmasında, yetişkinlerin ekonomik gelir düzeyi ile günlük işlerde dini kıstaslara uyma eğilimi arasında alt ekonomik gelir düzeyine sahip katılımcıların lehine anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ergen kimlik ediniminde dinin referans gücünü şüphesiz etkilemektedir. Daşkiran (2009:48-49)'ın araştırmasında, sosyo-ekonomik düzey arttıkça ergenlerde dine verilen anlam düzeyi ve ergen kimlik ediniminde dinin öneminin genel itibariyle düştüğü; Pehlivan (2002:61)'ın araştırmasında, aileleri düşük gelir düzeyine sahip ergenlerin dini tutum ve davranış puan ortalamalarının, aileleri orta ve yüksek gelir düzeyine sahip ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. Arslan (2006:72)'ın araştırmasında, gelir düzeyi yükseldikçe ergenlerde dini toplumsallaşma oranının ters orantılı olarak düştüğü tespit edilmiştir. Aile dindarlık düzeyi değişkeni ile ergenlerin dini kimlik düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmadan elde edilen bulgulara göre, aile dindarlık düzeyi yüksek olan ergenlerin kimliklerinin oluşumunda dinin etkisinin, diğer aile dindarlık düzeyine sahip

ergenlere göre genel itibariyle anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kimlik edinim sürecinde öncelikle kimliğin temsil ettiği olgunun bilgilerine ulaşmak gerekir. Bu bağlamda ergen dini kimliğini, edindiği dini bilgiler doğrultusunda geliştirmekte, şekillendirmekte ve pekiştirmektedir. Aile ise ergene dini bilgi ve değer aktarımı konusunda aktif rol üstlenen en etkin toplumsal kurumlardan birisidir. Daşkiran (2009:47)'in araştırmasında, ergenlerin %50,7'sinin dini bilgilerini ailesinden edindikleri; Özüdoğru (2003:42)'nin araştırmasında, örnekleme oluşturan ergenlerin %51,9'unun İHL'ye gelmeden önce ailesinden dini eğitim aldıkları görülmektedir. Ergen, toplumsal ilişkilerinde dini kimliğiyle takınacağı tutum ve tavrı öncelikle ailesinden dini sosyalleşme yoluyla öğrenmektedir. Nitekim Ciroka (2006:58)'nin araştırmasında, ergenleri din konusunda en fazla etkileyen faktörün aile faktörü (%47,8) olduğu; Kaleci (2016:131)'nin araştırmasında, yüksek dini kimlik düzeyine sahip olan ergenlerin %20,3'nün anne babaları ile özdeşleşme yoluna gittikleri; Şahin (2007:226)'in araştırmasında, ergenlerin %81,1'inin dini hayatlarının şekillenmesinde etkili olan en önemli faktör olarak ailelerini gösterdiği görülmektedir. Yaman (2008:111)'in araştırmasında, ailenin dini yaşantısına göre ergenlerin inanç, inançsızlık, din hakkında yanlış bilgi düzeyleri arasında paralel ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiş olup; Arslan (2006:76-77)'in araştırmasında da, ailenin dindar oluşu ile ergenin dini toplumsallaşma puanı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Namaz kılma durumu değişkeni ile ergenlerin dini kimlik düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmadan elde edilen bulgulara göre, namazını düzenli kılan ergenlerde dinin kimlik oluşumuna etkisinin, diğer ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu; namaz kılma sıklığı azaldıkça, ergenlerin dini kimlik düzeylerinde genel itibariyle anlamlı bir azalma olduğu tespit edilmiştir. Din-kimlik ilişkisini besleyen en önemli temalardan biri de dinin ritüelleridir. Ritüelde içkin olan yapısal özellikler, dinsel olanın evrenini mevcut dünyayla ilişkiye yöneltmekte; din ritüelleri aracılığıyla toplumsal alanda tutunabilmektedir. Bu bağlamda ritüeller, birer kod ve sembolik harita işlevi görerek bireyin referans ve aidiyet alanlarını yansıtmaktadır (Subaşı 2018a:68-72). Dinin, ritüel boyutuyla ergenin hayatında karşılık bulma derecesi, şüphesiz ergenin dini kimliğine yansımaktadır. Nitekim araştırma bulgularına göre namaz ibadeti, ergen kimliğinde dinin referans derecesini artıran bir işlev görmektedir. Pekdemir (2018:87)'in araştırmasında da, namaz ibadetinin gençlerin zihniyet dünyalarında önemli bir dini referans olduğu görülmektedir. Bununla birlikte modern dönemde dinin inanç derecesine çekilerek, ritüel boyutunun işlevsel düzeyde aşınmaya ve bir ritüel kaybının açıkça hissedilmeye başladığı da görülmektedir. Taşdemir (2017:56)'in araştırmasında, ergenlerde

namaz ibadetinin oransal olarak düşük seviyede yerine getirildiği; Daşkiran (2009:48)'in araştırmasında, ergenlerin, dini ritüellerin yapılması gerektiğine inanmalarına rağmen ibadetlerini çoğunlukla yerine getiremedikleri bulgusu bu durumu teyit eder niteliktedir⁵.

Araştırmada ergenlerin kimliklerini tanımlarken hangi öğeyi daha ön plana çıkardıklarını belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonucunda; ergenlerin kimliklerini tanımlarken %51,9 ile dini kimlik beyanında buldukları tespit edilmiştir. Türk Gençliği (1999:79-82) araştırmasında, gençler arasında İslami inanca dayalı kimlik tanımının, diğer kimlik tanımlamalarına göre belirgin bir üstünlüğü olduğu; Daşkiran (2009:47)'in araştırmasında, ergenlerin %73,1'inin dini bir kimliğe sahip olmayı olumsuz bir durum olarak algılamadığı; Kaleci (2016:145)'nin ergen kimliğinin oluşumunda, sosyalizasyon ajanlarının etki düzeylerini belirlemeye yönelik analizi sonucunda, ergenlerin %54,1'nin din faktörünü, %38,6'sının aile faktörünü tercih ettikleri; Çufta (2010:79)'nin araştırmasında, gençlerin %79,3'ünün dini kimlik beyanında buldukları; Ciroka (2006:57)'nin araştırmasında, ergenlerin %63,8'inin her ne durumda olursa olsun dini kimliklerini beyan etmekten çekinmedikleri; Pekdemir (2018)'in araştırmasında, gençler için dinin, kolektif olarak hareket etmelerini sağlayan ve postmodern dünyaya karşı kimlik sunan önemli bir etken olduğu bulguları dikkat çekicidir. Kolektif kimliğin versiyonlarından olan milli/ulusal kimlik, kolektif bağın niteliği ve gücüne göre şekillenmektedir. Bu bağlamda milli kimlik, millet olma bilinciyle aidiyet duygusunu güçlendirmesi, ergenlerin alt kimlikleri aşarak milli seviyede ortak bir inanç, yaşama tarzı ve öz farkındalık biçimi geliştirmesi bakımından önem arz etmektedir. Ergenin milli kimlik beyanında milli kültür ve bir millette mensubiyet duygusu, bireysel ve toplumsal zeminde ön plana çıkararak ifade bulmaktadır. Bu bağlamda elde edilen bulgulara göre ergenlerin kimlik tanımlamalarında, T.C. Vatandaşı seçeneğinin %25,6 oranında ikinci önemli eksen oluşturması dikkat çekicidir. Ancak kendi kimliklerini T.C. Vatandaşı olarak tanımlayan ergenlerin %17,2'sinin dini kimlik düzeyinin yüksek olması, bu ergenlerin kendilerini T.C. Vatandaşı olarak tanımlamalarına rağmen, kimliklerinde dinin önemli bir referans olduğunu göstermektedir. Etnik kimlik ise, bir toplumsal grubu kendilerine özgü belirli kültürel karakteristikleri bakımından diğer topluluk üyelerinden farklılaştıran (Taşdelen vd. 2000:19); grubun üyelerinin kendilerini 'biz'in mensupları olarak, 'diğer'lerine göre kendi içlerinde birleştiren (Bilgin 1994:57) bir fonksiyon üstlenmektedir. Araştırmada %9,5'lik oranla ergenlerden bazılarının, etnik gruba mensubiyet yoluyla sahip oldukları sosyal ve kültürel karakteristikleri ön plana çıkararak kimliğini etnik

eksenli tanımladıkları tespit edilmiştir. Ergenlerin kimlik tanımlamalarında etnikliği ön plana çıkarmaları, bu ergenlerde etnik bağlara aidiyet derecesi, ortak köken bilinci, ergenlerin kendini diğer gruplardan ayırt etme algısı ve içinde yaşadıkları toplumdaki yaygın kültür unsurlarından farklı olarak orijinal bir kültürel sistemin yapı özelliklerini kimliklerinde taşımaları (Gashi 2016:202) hakkında önemli parametreler sunmaktadır. Bununla birlikte araştırmada ergenlerden bazılarının %5,7'lik bir oranla, kendilerini Dünya Vatandaşı olarak tanımladıkları bulgusu dikkat çekicidir. Dünya vatandaşlığı, dünya üzerinde yaşayan bireylerin herkesi kucaklayıp milliyetçiliği reddederek ırk, din, dil ve renk ayrımı yapmaksızın aynı dünyanın vatandaşları olduğu fikrine dayalı kimliktir. Kimliklerini dünya vatandaşı olarak tanımlayan ergenlerde ulusçuluk, ırkçılık, milliyetçilik ve din birliğine dayalı düşünce sisteminin aşındığı söylenebilir. Ergenlerin geri kalan %0,4'lük bir kısmı, kimliklerini Mezhep eksenli tanıtmaktadırlar. Araştırma örnekleminde içinde çok küçük bir grubu oluşturan bu ergenlerin, bir tür azınlık duygusu geliştirdikleri düşünülebilir.

Araştırmada din dışındaki öğelere yapılan göndermelerin çok daha sınırlı olduğu görülmekte; ergenlerin %51,9'lük oranla dini kimlik seçeneğini tercih etmeleri, ergenlerin dış dünyaya karşı kendilerini tanımlamak için dini, merkezi bir konuma yerleştirdiklerini ve dinin ergenler arasında kimikleşme sürecinin ana eksenlerinden birini oluşturduğunu göstermektedir. Günümüz toplumunda din daha çok özel alana indirgenip bireyin kişisel hayatı ile sınırlandırılarak vicdani bir olgu olarak ön plana çıkarılmaya ve dinin sosyo-işlevsel yönü geri planda tutulmaya çalışılsa da bugün din, bireysel ve toplumsal alandaki varlığını görünür şekilde hissettirmekte ve işlevselliğini sürdürmekte ısrarlı görünmektedir. Hayatın akışına katılan her yeni değer, bakış açısı, yaşam kalıpları dinin bireysel ve toplumsal yaşam formlarındaki görünürlüğünü sarsarak, dinle pratik yaşam arasındaki organik bütünlüğü aşındırmasına rağmen dinsel olan, düşünceden söyleme, söylemden eyleme kadar hayatın hemen her noktasında varlığını sürdürmekte; birey, kişisel ve toplumsal yaşantısına dinsel bir anlam yükleme gereksiniminden kendini soyutlayamamaktadır (Sübaşı 2018b). Dolayısıyla kişisel alana hasredilmeye çalışılan dinin, toplumsal hayatta artık kendine kısıtlı bir alanda yer bulabileceğine ve dinsel yaşam biçiminin giderek çözüleceğine ilişkin iddialar geçerliliğini yitirmiş gözükmekte (Sellers 2009:180); yeniden biçimlenmesine, değişim ve başkalaşma yaşamasına rağmen (Hervieu- Lèger 2009:111) dinin referans gücünde zayıflamanın aksine bir artış olduğu gözlenmektedir.

Toplumsal yapının dinsellikle bütünleştiği en önemli alanlardan biri kimliktir. Din postmodern dünya koşulları içinde ergenin kimlik oluşturma süre-

cindeki köklü referans arayışlarına katkı sunmakta ve ergenin dünya kurma girişiminde stratejik bir rol oynamaktadır. Toplumsal gerçekliğin bütün yapılarında vaziyet alan din, araştırma bulgularından hareketle bir kimlik beyanı olarak ergenin toplumsal yaşamına akmakta; toplumsal yaşamında bir söylem, davranış ve eylem kodu olarak ergeni yansıtan bir ayna olmaktadır. Kimliğini din ile içeriklendiren ergen, zihniyet dünyasını dinin kod değerleriyle inşa ederek hayatı, dinsel olanın bütünlüklü alanına bağlı olarak algılamakta; toplumsal gerçekliği dinin ürettiği perspektif içinde okumakta; hayat faaliyetlerini, tavır ve davranış modellerini, temel değer ve ideallerini dinsel bir referans dünyası üzerinden şekillendirmektedir. Dinin ergenlerin dil ve eylem araçlarıyla içselleşerek ve somutlaşarak kimlik beyanlarına yansımaları, dinin ergen kimliğinin içsel boyutlarına nüfuz ettiğinin bir göstergesi olmakla birlikte; ergenin kendi kimlik alanı içinde dinin gerçeklik durumu hakkında bilgi vermesi açısından oldukça önemli bir bulgudur. Ergenin kimlik beyanını din zemininde ortaya koyması, dinin esasında bireysel ve özel alana çekilerek ergen vicdanında yer bulan bir kurum olarak algılanmadığının bir göstergesidir. Dinin kamusal alandan çekilerek toplumsal düzlemdeki görünürlüğünü ciddi ölçüde yitireceği beklentilerinin aksine din, ergenin kimlik beyanları üzerinde yeni tarz ve sunumlarla varlığını devam ettirmekte, ergenin kimliği dinden ve dinsel olandan kendini soyutlayamamaktadır.

Kimlik yapılanmasında dinin başat öge olması, bireyin diğer aidiyetlerinin yönünü ve yoğunluğunu belirleyerek; etnik, kültürel, ulusal kimliklerini de şekillendirmektedir (Yapıcı 2006:223). Nitekim araştırma bulguları, dinin tüm etnik, ulusal ve mezhebi kimliklerle biraradılığı ve bütün bu çeşitliliği bir takım ortak sabiteler etrafında bütünleştiren gücünü; sadece vicdanlara hasredilmeyerek toplumsal zeminde mevcudiyet ve temsil gücünün güçlü olduğunu göstermektedir. Bulgular dinin konumunda meydana gelen değişme ve farklılaşmalar neticesinde dinin bir referans kaynağı olarak kimlik yapılarındaki görünürlüğünün tartışıldığı günümüz toplumunda ergen kimliğinin niteliğini yansıtmaları ve ergen kimliği hakkında geleceğe dair perspektifler sunmaları açısından önem arz etmektedir.

Notlar

- 1 *Benlik*, kişiyi özelliklerine göre tanımlayan ve kişilerarası farklılıkları ön plana çıkaran bir kavram iken, *kimlik*, kişiyi toplum içerisinde belli konumlara yerleştirmektedir (Akkaş 2008). *Kimlik*, *benliğe* kıyasla kişilerarası etkileşimi ve sosyal gerçekliğe referansı daha çok içeren bir kavramdır. *Kişilik*, bireyin karakteristik davranış ve düşüncesini belirleyen psiko-fizik sistemlerin dinamik bir organizasyonudur. *Kişilik*, kişinin tavır ve hareketlerini belirlemeye yardım eden, bir kişiden diğerine değişik olan davranış biçimi ve özelliklerin bütünüdür (Dönmezer 1994:125). *Kimlik*, kişinin başkalarıyla olan benzerliklerine işaret

ederek, kişiyi toplumda kendisi gibi olan bireylerle buluşturan; kişinin sosyal ilişkiler içindeki yerini ve konumunu belirleyen bir kavramdır.

- 2 Araştırmada uygulanan “Din-Kimlik İlişkisi Ölçeği” (DKİÖ) hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Kaleci 2016:75, 76, 226.
- 3 Ülkemizde dini bağlamda sosyo-psikolojik bakış açısıyla ergenlere yönelik yapılan araştırmalar genel itibarıyla “Ergen Dini Gelişimi” ve “Ergen Dindarlığı”nı ele almaktadır. Araştırmamız ergenlerde dini kimlik yapılanmalarına yönelik bir araştırmadır. Bu bağlamda araştırma bulguları, doğrudan ilişkilendirilebilecek nitelik arz eden çalışmalar ile tartışılmaya çalışılmıştır.
- 4 Sosyo-psikolojik bağlamda cinsiyete göre dinselliği besleyen faktörlerin tespitine yönelik referans bir çalışma için Bkz. Yapıcı 2016.
- 5 Araştırmamızda çeşitli değişkenlerin etkisinde ergenlerin dini kimlik yapılanmalarında meydana gelen anlamlı farklılaşmaları tespit etmek amaçlanmıştır. Cinsiyet, sınıf düzeyi (yaş), okul türü, anne-baba eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzey, aile dindarlık düzeyi ve namaz kılma durumu değişkenlerine bağlı olarak ergenlerin dini kimlik düzeylerinde meydana gelen anlamlı farklılaşmaları sosyo-psikolojik bağlamda besleyen faktörlerin, regresyon analizleri ile ne düzeyde yordayıcı olduğunu tespiti yönelik araştırmalarla ergenlerde din-kimlik ilişkisinin derinlemesine ele alınması gerekmektedir.

Kaynaklar/References

- Adams, A. G. & Marshall, K. S. (1996). “A Developmental Social Psychology of Identity: Understanding The Person in Context”. *Journal of Adolescence*. V.19, N.5: 429-442.
- Akkaş, İ. (2008). Küreselleşme Sürecinde Kimlikler. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ.
- Alcoff, L. M. (2003). “Introduction Identities: Modern and Postmodern”. *Identities Race, Class, Gender and Nationality*. Ed. Linda Martin Alcoff ve Eduardo Mendieta, Blackwell Publishing: 1-8.
- Alperen, A. (2008). “Türkiye’de Kimlik Arayışları ve İslam”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. 8, N.2: 59-80.
- Arslan, M. (2006). “Dini Toplumsallaşma ve Temel Etkenleri: Türk Genç Ergenleri Arasında Uygulamalı Bir Araştırma”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*. S. 31: 61-78.
- Arslan, M. (2015). “Postmodern Yeni Dinsel Kimlik ve Paranormal İnançlar”. *Milel ve Nihal*. C. 12, S. 2: 55-72.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2011). “Yapısal Kimlikten Seçimlik Kimliğe; Kimliğin Medya Aracılığıyla Yeniden Üretimi”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. C. 8, S. 2: 359-370.
- Bahadır, A. (1994). *Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. Çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayart, J. F. (1999). *Kimlik Yanılsaması*. Çev. Mehmet Moralı. İstanbul: Metis Yay.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*. İzmir: Ege Yayıncılık.
- Ciroka, B. (2006). *İngiltere’de Yaşayan Arnavut Gençlerin Dini Kimlikleri, İnanışları, Yönelişleri*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- Çoştu, Y. (2013). “Toplumsallaşma ve Din”. Din Sosyolojisi El Kitabı. Ed. Niyazi Akyüz ve İhsan Çapcıoğlu. Ankara: Grafiker Yay: 325-341.
- Çuhta, M. (2010). Avrupa Kültürünün Boşnak Gençlerin Din ve Kimlik Algıları Üzerine Etkisi (İtalya Örneği). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa.
- Daşkıran, İ. (2009). Gençliğin Kimlik Oluşumunda Din, Aile ve Medyanın Etkisi: Kahramanmaraş Lise Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş.
- Dönmezer, S. (1994). Toplumbilim. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Erkan, E. (2013). “Postmodern Dönemde Ontolojik Anlam Aracı Olarak Dini Kimlik”. Turkish Studies. C. 8: 1825-1837.
- Fidan, S. (2011). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gençliğin Kimlik Algısı (Üniversite Gençliği Üzerine Bir Araştırma). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya.
- Funk, R. (2007). Ben ve Biz: Postmodern İnsanın Psikanalizi. Çev. Çağlar Tanyeri. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Gashi, F. (2016). “Kimlik Oluşumunda Dinin Rolü”. II. Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu. Ed. Muhiddin Okumuşlar, C. 2. Türkiye İmam Hatipliler Vakfı Yayınları: 197-209.
- Graf, P. (2002). “Kişinin Yeniden Algılanmasına Davet Olarak İnsan İmgelerinin Krizi”. Yeni Bir Geleceğe Açılırken İnsan ve Din Sempozyumu. Çev. Cavidan Çöltü İmren. Çukurova İlahiyat Fakültesi: 211-226.
- Hervieu-Lêger, D. (2009). “Sekülerleşme, Gelenek ve Dindarlığın Yeni Şekilleri: Bazı Teorik Öneriler”. Din Sosyolojisi Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar. Ed. Bünyamin Solmaz ve İhsan Çapcıoğlu, Çev. Halil Aydınalp. Konya: Çizgi Kitabevi: 109-124.
- İlhan, S. (2013). “Akışkan Toplumlarda Kimlik İnşası: Geçişken, Eklektik, Ben Odaklı Kimlikler”. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C. 23, S. 2: 233-246.
- Kaleci, F. N. (2016). Ergenlik Dönemi Kimlik Oluşumunda Dinin Rolü (Konya Örneği). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Karacoşkun, D. M. (1994). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini Tutum ve Davranışları. Ondokuz Mayıs Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun.
- Kastoryano, R. (2000). Kimlik Pazarlığı Fransa’da ve Almanya’da Devlet ve Göçmen İlişkileri. Çev. Ali Berktaş. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kellner, D. & Best, S. (1998). Postmodern Teori, Eleştirel Soruşturmalar. Çev. M. Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mehmedoğlu, A. U. (1999). Dindarlarda ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İstanbul Örneği). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Özboilat, A. (2017). “Postmodern Dünyada Din: Yaygınlaşan Dinsellik, Yüzeyselleşen Dindarlık”. İslami Araştırmalar. C. 28, S.3: 265-278.
- Özüdoğru, H. N. (2003). İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dini İnanç ve Tutumları ile Sosyo-Kültürel Beklenti ve Sorunları (Konya Örneği). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.

**462 • DİN ve KİMLİK: ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER BAĞLAMINDA ERGENLER ÜZERİNE
AMPİRİK BİR ANALİZ**

- Özyurt, C. (2005). Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Pehlivan, Ö. (2002). Bireyin Dini Tutum ve Davranışlarına Etki Eden Anne Baba Davranışları ve Diğer Çevre Faktörleri (14-17 Yaş Grubu). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas.
- Pekdemir, K. (2018). Din ve Zihniyet: Gençlik Üzerine Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Polat, F. (2002). Sosyal Değişim ve Din İlişkisi (Erzurum Örneği). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum.
- Rosenau, P. M. (2004). Postmodernizm ve Toplum Bilimleri (İçer Bakışlar, İçeri Dalışlar, İçer Saldırılar). Çev. Tuncay Birkan, 2. Baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sellers, R. (2009). “Din Hakkında Dokuz Küresel Eğilim”. Din Sosyolojisi Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar. Edit. Bünyamin Solmaz ve İhsan Çapcıoğlu, Çev. Bünyamin Solmaz. Konya: Çizgi Kitabevi: 179-192.
- Sennett, R. (2002). Karakter Aşınması. Çev. Barış Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Subaşı, N. (2014). Frenk Hayatının Gecesinde Dinî Sosyaliteler. İstanbul: Tezkire Yayınları.
- Subaşı, N. (2018a). Sosyoloji Günlükleri, Din, Diyanet ve Yeni Toplumsallıklar. İstanbul: Mahya Yayıncılık.
- Subaşı, N. (2018b). Gündelik Hayat ve Dinsellik. 2. Baskı. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Steinberg, L. (2007). Ergenlik. Ed. Figen Çok. Ankara: İmge Kitabevi.
- Şahin, A. (2007). “Ergenlerde Dindarlık, Algılanan Anne-Baba Dindarlığı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki”. Marife Dergisi Y. 7, Bahar, S. 1: 221-247.
- Şallı, A. (2014). Geleneğin Yeniden Üretiminde Dinin Rolü: İstanbul Ünalın Mahallesi Örneği. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Taşdelen, M., Sözen, E., Duran, H. ve Eskicumalı, A. (2000). Avrupa’da Yeni Kuşak Türk Gençliği. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Taşdemir, F. (2017). Kent Dindarlığı Bağlamında İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Dindarlık Olgusu (Konya Örneği). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van.
- Tatar, T. (2008). Kürede Dönen Siyaset. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Tekin, M. (2011). “Türkiye Toplumunun Dini Hayatında Postmodern Tezahürler”. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. S.25: 5-28.
- Tekin, M. (2015). “Postmodernizmin Din Sorunu”. Milet ve Nihal. C.12 , S.2: 7-24.
- Türk Gençliği (1999). Suskun Kitle Büyüteç Altında. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı.
- Yaman, A. O. (2008). İstanbul Büyükşehir’de Lise Öğrencilerinin Din Algısı. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Yapıcı, A. & Yıldırım, M. (2003). “Küreselleşme Sürecinin Dini Kimliklere Etkisi: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”. Dini Araştırmalar Dergisi. C. 6, S. 17: 117-138.
- Yapıcı, A. (2006). “Algısal Açından Müslüman Kimliği ve Dindarlık”. Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi. Ed. Ünver Günay ve Celaeddin Çelik. Karahan Kitabevi: 207-258.
- Yapıcı, A. (2016). “Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri”, Dini Araştırmalar Dergisi. Kadın Özel Sayısı, C.19, S.49: 131-161.